

ДЕЯКІ ПРОПОЗИЦІЇ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ З МЕТОЮ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

SOME PROPOSALS FOR AMENDMENTS TO THE CRIMINAL PROCEDURAL CODE OF UKRAINE FOR THE PURPOSE OF IMPROVING THE PROCEDURE FOR RELATING COMMUNICATION

Приймак І.В., ад'юнкт
кафедри кримінального процесу та криміналістики
Львівський державний університет внутрішніх справ

Наразі перед державою Україною нагальним чином стоїть обов'язок узгодження з міжнародними стандартами положень кримінально-процесуального законодавства, оскільки саме в ході кримінального провадження найбільше обмежуються права людини. Окрім цього, таку необхідність диктує і міжнародна спільнота після того, як Україна взяла напрям на євроінтеграцію.

Належне виконання суб'єктами провадження у кримінальному процесі своїх обов'язків щодо здійснення повідомлення учасників невід'ємно пов'язане з можливістю безперешкодно реалізувати ними свої процесуальні права та виконувати покладені на них обов'язки. Тому серед безлічі проблем організації та функціонування судової влади в Україні важливу роль відводимо вирішенню питань здійснення належного повідомлення осіб, залучених у сферу судочинства, а в нашому конкретному випадку – кримінально-процесуального.

Досліджуючи нововведення чинного Кримінального процесуального кодексу України, зазначимо, що особливої уваги, на нашу думку, заслуговує інститут повідомлення у кримінальному провадженні (глава 6), який створив собою систему законодавчих положень щодо здійснення інформування учасників кримінального провадження, тим самим значно демократизувавши національне кримінально-процесуальне законодавство та наблизивши його до міжнародних стандартів.

Інститут повідомлення у кримінальному провадженні займає особливе місце у кримінальному процесі, адже він є прямим індикатором реалізації учасниками кримінального провадження своїх конституційних прав та обов'язків, перелічених нами вище, а також є яскравим відображенням демократизації національного кримінально-процесуального законодавства.

У ході дослідження питання про здійснення повідомлення у кримінальному провадженні встановлено, що як на національному, так і на міжнародному рівні сторони кримінального процесу стикаються із рядом проблем, що виникають при практичному застосуванні законодавчих норм, що врегульовують цей інститут кримінального процесу. Як показує практика, проблеми інституту повідомлення у кримінальному провадженні стоять досить гостро і сторони провадження стикаються із ними кожного дня, що вимагає негайного їх викорінення, у зв'язку з чим визначено кілька шляхів їх усунення та пропонується внести деякі зміни у Кримінальний процесуальний кодекс України.

Ключові слова: Кримінальний процесуальний кодекс України, повідомлення у кримінальному провадженні, сторони кримінального провадження, підтвердження отримання повідомлення, вибір способу інформування, служба поштової доставки, кур'єрські послуги, електронна пошта, інтернет-додатки, способи здійснення інформування, удосконалення.

At present, the state of Ukraine has an urgent obligation to bring the provisions of criminal procedure legislation in line with international standards, because where, other than in the course of criminal proceedings, human rights are most affected and restricted. In addition, such a need is dictated by the international community after Ukraine took the direction of European integration.

The proper performance by the subjects of the proceedings in the criminal proceedings of their obligations to notify the participants is inextricably linked with the ability to freely exercise their procedural rights and perform their duties. Therefore, among the many problems of organization and functioning of the judiciary in Ukraine, we play an important role in addressing the issues of proper notification of persons involved in the field of justice, and in our case – criminal procedure.

Examining the innovations of the current Criminal Procedure Code of Ukraine, we note that the institution of notification in criminal proceedings (Chapter 6) deserves special attention.

The institution of notification in criminal proceedings occupies a special place in criminal proceedings, as it is a direct indicator of the implementation of participants in criminal proceedings of their constitutional rights and responsibilities listed above, and is a clear reflection of the democratization of national criminal law.

In the course of research on the issue of notification in criminal proceedings, it was found that both at the national and international levels, the parties to the criminal process face a number of problems that arise in the practical application of legislation governing the institution of criminal procedure. As practice shows, the problems of the institution of notification in criminal proceedings are quite acute and the parties face them every day, which requires their immediate elimination, in connection with which several ways to eliminate them are identified and it is proposed to make some changes to the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Key words: Criminal Procedure Code of Ukraine, notification in criminal proceedings, parties to criminal proceedings, confirmation of receipt of notification, choice of method of information, postal delivery service, courier services, e-mail, Internet applications, methods of informing, improvement.

Україна, розвернувши після прийняття незалежності вектор свого розвитку на європейський та євроатлантичний курс, окрім ряду інших реформ, розпочала реформування свого законодавства та узгодження його з нормами міжнародних стандартів.

Закріпивши у своїй Конституції ряд принципів, зокрема норму, згідно з якою Конституція України має найвищу юридичну силу, закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй, наша держава зобов'язала себе узгодити з нормами Основного Закону і всі інші закони та нормативно-правові акти. Не є винятком і норми кримінального процесуального права.

Так, статтею 34 Конституції України кожному гарантується право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Статтею 55 цього ж закону кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб та право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань, а статтею 56 – право на відшкодування за рахунок держави матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю

органів державної влади, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень. Статтею 57 кожного гарантується право знати свої права і обов'язки. [1]

З метою узагальнення проблем, які виникають при здійсненні повідомлення у кримінальному провадженні, для зручності пропонуємо умовно поділити їх на такі групи:

– проблемні питання, що виникають у разі безпосереднього здійснення повідомлення у кримінальному провадженні;

– проблемні питання, що виникають за умови підтвердження отримання стороною повідомлення у кримінальному провадженні.

Виходячи із вказаних нами вище категорій, пропонуємо для зручності розглядати шляхи удосконалення здійснення повідомлення у кримінальному провадженні за вказаним поділом.

Так, щодо першої групи зрозумілим стає те, що основним шляхом вирішення вказаних проблем буде врегулювання проблематики здійснення повідомлення у кримінальному провадженні на законодавчому рівні, тобто внесення змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу України та ряду дотичних законів та підзаконних нормативно правових актів.

Пропонуємо перш за все внести ряд змін до Кримінального процесуального кодексу України.

Почати, на нашу думку, слід із «витоків», тобто із самого поняття повідомлення у кримінальному провадженні.

Так, згідно зі ст. 111 КПК України повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію. [2]

Проте вважаємо його неповним та недосконалим в аспекті суб'єкта здійснення такого повідомлення, переліку осіб, яких необхідно повідомити та предмету здійснення повідомлення, у зв'язку із чим пропонуємо ч. 1 ст. 111 КПК України викласти у такій редакції:

«Повідомлення у кримінальному провадженні є процесуальною дією, за допомогою якої слідчий, дізнавач чи за їх дорученням – оперативний працівник, прокурор, слідчий суддя чи суд повідомляє певного учасника кримінального провадження, чи третю сторону, що не є учасником кримінального провадження, проте прав та інтересів якої торкається таке провадження, про дату, час та місце проведення відповідної процесуальної дії або про прийняте процесуальне рішення чи здійснену процесуальну дію, окрім повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, яке є процесуальним рішенням слідчого, дізнавача, прокурора та приймається у формі постанови».

Крім того вважаємо за необхідне проведення редагування ч. 2 ст. 111 КПК України, тому пропонуємо викласти її у такій редакції:

«Повідомлення учасників кримінального провадження чи третьої сторони, що не є учасником кримінального провадження, проте прав та інтересів якої торкається таке провадження, з приводу прийнятого рішення чи вчинення процесуальних дій здійснюється у випадку, якщо участь цих осіб у таких діях не є обов'язковою, проте слідчий, дізнавач, прокурор, суддя чи суд вважають за необхідне здійснити таке повідомлення і якщо це не вплине негативно на хід їх проведення чи результат. Якщо участь таких осіб у таких діях є обов'язковою, здійснюється їх виклик у порядку, передбаченому главою 11 цього Кодексу».

Ч. 3 ст. 111 КПК України пропонуємо викласти у наведеній нижче редакції:

«Повідомлення у кримінальному провадженні з приводу прийнятого рішення чи вчинення процесуальних дій здійснюється у випадках, передбачених цим Кодексом,

а також у випадках, коли здійснення такого повідомлення прямо не передбачене цим Кодексом, проте слідчий, дізнавач, прокурор, суддя чи суд вважають за необхідне здійснити таке повідомлення, за винятком положень щодо наслідків неприбуття особи та за винятком здійснення повідомлення про підозру».

Вважаємо, що слід доповнити ст. 111 КПК України ч. 4, яку варто викласти у такій редакції:

«4. Повідомлення у кримінальному провадженні здійснюється у порядку, передбаченому ст. 111-1 КПК України. Повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення здійснюється у випадках та в порядку, передбаченому главою 22 цього Кодексу».

Саме так ми пропонуємо позбутися «традиції бланкетності» між нормами «повідомлення-виклик», а отже, і нерозбірливості та двоякості застосування таких норм, та чітко прописати порядок та правила здійснення повідомлення у кримінальному провадженні, для чого виділити окрему, спеціальну норму та доповнити КПК України ст. 111-1, яку викласти у такій редакції:

«Стаття 111-1. Порядок здійснення повідомлення у кримінальному провадженні.

1. Повідомлення складається та підписується слідчим, дізнавачем, прокурором, слідчим суддею, судом та вручається відповідній стороні особисто, а за неможливості такого вручення надсилається їй поштою, електронною поштою, телеграмою, факсимільним зв'язком, або ж можливими засобами мобільного чи інтернет-зв'язку, що прирівнюються до особистого вручення, або в інший спосіб, передбачений ч. 3 ст. 112-1 КПК України.

2. За відсутності у особи фізичної можливості безпосереднього отримання повідомлення, чи у слідчого, дізнавача, прокурора – можливості особистого вручення повідомлення, допускається оголошення змісту такого повідомлення особі по телефону в ході телефонної розмови чи в ході розмови через відповідне програмне забезпечення та із подальшим, на вимогу особи, за першої можливості, врученням такого повідомлення зазначеними у ч. 3 ст. 112-1 цього Кодексу способами. Таке повідомлення вважається врученим з моменту оголошення особі його змісту. Примірник повідомлення, що зачитувалося, обов'язково долучається до матеріалів провадження та на ньому робиться помітка про точний час та дату оголошення його змісту, номер телефону, за яким його було оголошено. До вказаного повідомлення додаються як додатки аудіо- та/чи відеофайли, що підтверджують факт його оголошення.

3. У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання, реєстрації, чи за адресою, вказаною особою для підтримання контактів із нею, повідомлення для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, представнику органу місцевого самоврядування чи житлово-експлуатаційної організації за місцем проживання особи, реєстрації, чи за адресою, вказаною особою для підтримання контактів із нею, або ж представнику адміністрації за місцем її роботи, несення служби, тощо, про що робиться відповідний запис, а особі, якій фактично його вручено, роз'яснюється обов'язок передачі такого повідомлення адресату чи інформування про його наявність, а також підпис роз'яснюється відповідальність за умисне нездійснення такої передачі.

4. Особі, що перебуває під вартою, повідомлення вручається через адміністрацію місця ув'язнення з дотриманням права такої особи на таємницю листування.

5. Повідомлення, отримувачем якого є неповнолітня особа, як правило, вручається її батьку, матері, опікуну, піклувальнику, усиновлювачу або законному представнику. Інший порядок вручення повідомлення допускається лише у випадку, якщо це обумовлюється обставинами кримінального провадження.

6. Повідомлення обмежено дієздатної особи вручається їй піклувальнику.

7. Повідомлення вручається особі слідчим, дізнавачем, прокурором, іншим працівником правоохоронного органу, працівником органу зв'язку чи служби доставки, а також секретарем судового засідання, якщо таке вручення здійснюється в ході судового розгляду справи.

8. Повідомлення особи, яка проживає за кордоном, вручається згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва.

9. Повідомлення сторін повинне бути здійснене із дотриманням розумних строків досудового розслідування. Якщо повідомлення стосується проведення певних процесуальних дій у майбутньому, участь сторони у яких не є обов'язковою, таке повідомлення здійснюється в будь-якому разі з наданням їй необхідного часу для підготовки та прибуття на такі дії, виходячи з кожного випадку індивідуально. Нез'явлення особи в такому випадку не є перешкодою для проведення вказаних у повідомленні процесуальних дій».

Як бачимо, тут ми торкаємось позиції відповідальності особи за невчинення так званого «переповідомлення», тобто передоручення, передачі, інформування, тощо адресата – відповідного одержувача повідомлення про факт наявності для нього відповідного повідомлення. Вказану позицію, запропоновану нами для реалізації у ч. 3 ст. 111-2 КПК України, неможливо реалізувати без упровадження відповідальності такої особи за нездійснення вищеописаного «переповідомлення».

На нашу думку, розумним та достатнім буде впровадження саме адміністративної відповідальності за вказане порушення. У зв'язку з цим пропонуємо внести зміни до КУпАП та доповнити його главу 15 «Адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений порядок управління» статтею 185-15, яку викласти у вказаній нижче редакції:

«Стаття 185-15. Недоставлення, невручення, не здійснення передачі будь-яким способом або не здійснення інформування будь-яким способом особі про повідомлення їй у кримінальному провадженні, в тому числі повістки про виклик, особою, якій таке повідомлення було вручено та роз'яснено обов'язок здійснення переповідомлення –

тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб, фізичних осіб від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Введення такого виду відповідальності, на нашу думку, сприятиме якісному розвитку механізму реалізації принципу дотримання розумності строків кримінального провадження, а також сприятиме підняттю рівня правосвідомості у громадян.

Логічним з нашого боку буде продовження пропозицій щодо внесення змін, а точніше, навіть створення спеціальної норми, що вказуватиме на законні способи підтвердження отримання стороною повідомлення.

Таким чином ми пропонуємо Кримінальний процесуальний кодекс доповнити ст. 111-2, яку викласти у такій редакції:

«Стаття 111-2. Підтвердження отримання стороною повідомлення або ознайомлення з його змістом іншим шляхом.

1. Належним підтвердженням отримання особою повідомлення або ознайомлення з його змістом іншим шляхом є:

– визнання стороною факту отримання такого повідомлення (усна чи письмова заява про отримання, лист-відповідь на підтвердження про отримання, тощо);

– розпис сторони про отримання повідомлення, втому числі на поштовому повідомленні, повідомленні кур'єрської служби чи відповідній служби доставки;

– звіт поштової, кур'єрської чи відповідної служби доставки про вручення особі повідомлення;

– відеозапис про вручення повідомлення стороні, чи особам, зазначеним у ч. 3 ст. 111-1 цього Кодексу;

– відеозапис, зроблений в порядку ч. 2 ст. 111-1 цього Кодексу, про зачитання змісту повідомлення стороні, чи особам, зазначеним у ч. 3 ст. 111-1 цього Кодексу;

– аудіозапис оголошення змісту повідомлення стороні, зроблений в порядку ч. 2 ст. 111-1 цього Кодексу чи особам, зазначеним у ч. 3 ст. 111-1 цього Кодексу;

– звіт автоматизованої системи здійснення передачі даних, відповідного програмного забезпечення про здійснення доставки та відкриття користувачем електронно файлу;

– будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повідомлення або ознайомлення з його змістом.

2. Якщо особа, сторона провадження, попередньо в рамках кримінального провадження офіційно звернулася до слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді, суду із клопотанням про здійснення її інформування чи підтримання контакту із нею за певною поштовою адресою, через відповідну поштову скриньку, електронну пошту, соціальну мережу, інтернет-додаток чи інший спосіб обміну інформацією, передбачений ч. 3 ст. 112-1 цього Кодексу, тоді надіслане на таку адресу повідомлення вважається отриманим:

– на наступний робочий день з моменту звіту поштової, кур'єрської чи відповідної служби доставки про здійснення доставки повідомлення на вказану поштову адресу чи поштову скриньку;

– з моменту звіту про доставку та відкриття електронного файлу (повідомлення в електронному вигляді) автоматизованої системи здійснення передачі даних, відповідного програмного забезпечення, за допомогою якого здійснювалося обслуговування електронної пошти, соціальної мережі, інтернет-додатку тощо, через які здійснювалося відправлення повідомлення».

У зв'язку з цим виникає необхідність законодавчо закріпити право особи, сторони кримінального процесу на подачу заяви чи клопотання про підтримання контактів з нею певним способом.

Тому пропонуємо чинний КПК України доповнити статтею 112-1, яку викласти у наведеній нижче редакції: «Стаття 112-1. Право на вибір способу інформування, підтримання контактів із стороною.

1. Учасники кримінального провадження чи третя сторона, що не є учасником кримінального провадження, проте прав та інтересів якої торкається таке провадження, мають право самостійно вибирати зручний для них спосіб, передбачений ч. 3 цієї статті, підтримання контакту з ними, а саме для здійснення їх інформування в рамках кримінального провадження, сюди входить надсилання їм повідомлень, відповідей, здійснення їх виклику, ознайомлення із прийнятими рішеннями, тощо.

2. Учасники кримінального провадження чи третя сторона, що не є учасником кримінального провадження, проте прав та інтересів якої торкається таке провадження, для вибору зручного для них способу підтримання контакту з ними, а саме для здійснення їх інформування в рамках кримінального провадження, повинні звернутися до слідчого, дізнавача, прокурора, слідчого судді чи суду із відповідним клопотанням, в якому зазначають їх процесуальний статус та обраний ними спосіб підтримання контакту з ними, а саме для здійснення їх інформування в рамках кримінального провадження, передбачений ч. 3 цієї статті.

3. Учасники кримінального провадження чи третя сторона, що не є учасником кримінального провадження, проте прав та інтересів якої торкається таке провадження, у виконання принципу розумності строків досудового розслідування, можуть обирати найбільш зручний спосіб підтримання контакту з ними, а саме для здійснення їх інформування в рамках кримінального провадження із нижче перелічених способів:

– через адресу місця реєстрації особи/юридичної особи;

– через адресу місця фактичного проживання особи/місця фактичного знаходження юридичної особи, її адміністрації, офісу, юридичного віддлу, місць виробничих потужностей, тощо;

– через особисту поштову скриньку;

– через електронну пошту, факсимілярним чи мобільним зв'язком, в тому числі СМС, ММС-повідомлень;

– через відповідні інтернет-додатки, що уможливають передачу електронних повідомлень, відповідних файлових вкладень та інших даних;

– через соціальні мережі, діяльність яких не заборонена на території України;

– іншим способом передачі даних, що не заборонений на території України.

4. Вибір учасником кримінального провадження чи третьою стороною, що не є учасником кримінального

провадження, проте прав та інтересів якої торкається таке провадження, певного способу здійснення інформування не є перешкодою для здійснення її інформування тим способом, який як більш доцільний вибере слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя чи суд. Якщо сторонами провадження способи вибрані різні, вони можуть дублюватися.

5. Учасники кримінального провадження чи третя сторона, що не є учасником кримінального провадження, проте прав та інтересів якої торкається таке провадження, не можуть вибрати спосіб для підтримання контактів з ними для їх інформування такий, що є заздалегідь недійсним для певної сторони».

На нашу думку, такі зміни у законодавстві сприятимуть пришвидшенню вирішення ряду проблем, пов'язаних із інформуванням учасників кримінального процесу, а також убезпечать від двоякості трактувань понять та зловживання сторонами з приводу доказування фактів отримання ними повідомлень у кримінальному провадженні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 8 серпня 2021 р.)

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. 4651-VI / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 8 серпня 2021 р.)